

Jaume Balmes i Jordi Bilbeny

Autor: Òscar Xinxilla

Data de publicació: 24-01-2023

En aquest article, l'Òscar Xinxilla posa de relleu la feina d'En Jordi Bilbeny i de l'Institut Nova Història, i la compara amb una idea d'En Balmes, que expressa que no és possible estudiar la història si només tenim una part del relat i és, precisament, la dels nostres «rivals».

Amb la intuïció no n'hi ha prou. Exhibir una posició autodidacta va d'allò més bé per petar-la en una biografia. Ara bé, si el que hom vol és excel·lir, accelerar de debò aquest veure fins on ets capaç d'arribar, has de menester un agent extern de reforç. Aquest agent es diu mètode i, en aquest sentit, confessar que et prova rebre l'ajuda d'un mestre no és cap humiliació. Els resultats no es fan esperar i si el dit mestre és bo ?necessària condició? els fruits arriben en forma de troballes imprescindibles, cabdals. Una d'elles és la que tinc entre mans, El Criteri, de Jaume Balmes. Llibre de 1843 ?és fama que escrit en quinze dies mentre el general Espartero ens bombardejava?, ha fet fortuna a les xarxes socials d'ençà que el vaig esmentar, car ja es veu que està resultant una descoberta per a molta gent. No m'estranya, atès que no es troba enlloc, nou de trinca, en la seva traducció catalana. Per què serà? Sempre el mateix. Amb tot, es tracta d'un Balmes que va assolir el seu acme a les beceroles de la Reinaxença, que és quan es va publicar. Acabava de sortir de la Universitat de Cervera i era ben normal escriure els textos acadèmics en castellà, aleshores. D'això i del fet que, qui no es postulava clarament per la catalanitat ?com tampoc no era normal? acabava essent espanyolitzat de facto, ens arriba avui la figura de Balmes, de tal manera que, de xicotet, servidor es pensava que era just un carrer dels cars del Monopoly.

Ja més grandet, i un cop agafat el metro, vaig poder copsar, però, que el seu no era un carrer qualsevol; i ara, que tinc

quaranta-quatre anys, m'adono que estic davant d'un filòsof de talla internacional. Entre els uns, que el volen espanyol sense gaire escarafalls, i els altres, que no gosem acabar de fer-lo nostre, la realitat que ens queda és ben galdosa.

Ves per on que, com que tot va lligat, arribo al capítol d'El Criteri en què l'autor ens parla de la Història i, particularment, del perill que corren la nostra percepció, judici i enteniment a l'hora de refiar-nos del que han dit els altres de nosaltres, sobretot si ens ha arribat tan sols per un canal. Balmes, molt encertadament, hi diu:

“¿Què seria de la veritat als ulls de les generacions vinents si, per exemple, la història de les lluites entre dues nacions modernes quedés escrita només que pels autors d'una de les dues rivals? I no obstant, és cosa que han publicat els uns en presència dels altres, corregint-se i desmentint-se recíprocament, i els fets s'han esdevingut en èpoques en què els mitjans de comunicació ja han estat abundants i en què ha estat molt més difícil de sostenir falsedats de pes. ¿Què passarà, doncs, si les narracions ens vénen per un sol conducte, i tan sospitós per interessat, i, tractant-se de temps tan llunyans, de comunicacions tan escasses i en què no es coneixien els mitjans de publicitat que han gaudit els moderns?”.

Aquest és Balmes, literalment. Les paraules diuen el que diuen i, en aquest il·lustre pensador, de manera particularment unívoca i inequívoca. Bé, va passar que, de sobte, el to i el missatge em van resultar clavats fil per randa al d'algunes editorials o pròlegs de llibres que he llegit d'en Jordi Bilbeny. No només clavat a ell, ans a la raó d'esser de l'Institut Nova Història. Jo ja sóc conscient que a molta gent li fa ràbia que la contradiguin, però el que molts no volen ?ras i curt? és pensar. El motor d'en Bilbeny i l'INH és ben noble i emana de la intuïció o, si voleu, de la sospita que hi hagut gat amagat en el relat històric oficial. Ara bé, aital tasca demana el rigor del mètode, el qual ?no em reca dir-ho? és aplicat amb cura escrupolosa: només cal llegir els seus llibres, cosa que alguns no gosen ni començar. Parlem, per tant, de dos elements ben diferenciats: el motor, impuls de l'acció, que sempre hi ha de ser, d'una banda, i la tasca de recerca ?el mètode? de l'altra.

Qui gosi qüestionar-ne el primer, es revela públicament com a espanyolista, car s'estima més la versió, com diu Balmes, d'un sol dels canals. Qui critiqui aspectes del segon, que els justifiqui, que els rebati, si pot, cas per cas. O, com també diu Balmes, més val que calli ?i benvingut verlan? si hom no acaba de saber de què parla.

El sentit comú i la seva anàlisi són un dels trets distintius i que han fet diana a l'hora d'encimbellar justificadament la figura de Jaume Balmes, almenys per fer-la arribar panteixant a casa nostra, com a mínim, fins als nostres dies. Cal tenir en compte quela seva fou una carrera malaguanyada, amb una mort molt jove: tenia només 38 anys. Obres com la seva Filosofia Fonamental, la Lògica (dins la Filosofia Elemental) i aquest Criteri —que, segons es diu, romanien en molts masos i llars al costat de la Bíblia? es compten entre el bo i millor que ha destil·lat la catalana terra. Per torna, també vull remarcar que el Criteri és autoajuda avant la letre. Si després de llegir això concloeu que amb Balmes s'ha comès una injustícia, penseu que l'INH i en Jordi Bilbeny amb la seva feina estan aconseguint, com una formigueta, transmutar les condicions de l'entorn segons les quals aquesta mena d'injustícies de caire polític i historiogràfic, però que atenyen tots els camps conreats per la lletra, tenen lloc encara als nostres dies. Critiqueu-los aspectes particulars —és clar que sí? de manera justificada, si us en sabeu capaços, per tal de millorar el resultat i estintolar el rigor de la seva recerca. Ningú no és perfecte. Altrament, si allò que feu és una esmena a la totalitat de cigaló i fària de terrassa o taulell de bar, a mi no m'ensarroneu: el que voleu és que continuï guanyant i prevalent el relat oficial castellano-espanyol.

Òscar Xinxilla

Barcelona, 19 de gener de 2023